

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

ORGAAN VOOR DE MEDEDELINGEN VAN DE CENTRALE COMMISSIE VOOR DE RIJNVAART

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

22^e JAARGANG

WOENSDAG 3 FEBRUARI 1937

No. 1101

COMMISSIE VAN REDACTIE:

*P. Lieftinck; N. J. Polak; J. Tinbergen; F. de Vries en
H. M. H. A. van der Valk (Redacteur-Secretaris).*

Assistent-Redacteur: L. R. W. Soutendijk.

Redactie-adres: Pieter de Hoeweg 122, Rotterdam.

Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplootweg.

Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Advertenties voorpagina f 0,50 per regel. Andere pagina's f 0,40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: Nijgh & van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en giro-rekening No. 145192.

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland f 16,—. Abonnementsprijs Economisch-Statistisch Maandbericht f 5,— per jaar. Beide organen samen f 20,— per jaar. Buitenland en Koloniën resp. f 18,—, f 6,— en f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad en het Maandbericht gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

INHOUD.

	Blz.
HET AANHOUDEND VALUTA-AANBOD door <i>Prof. Dr. P. Lieftinck</i>	78
Ommekeer ook bij de lastenverschuiving? door <i>Prof. Dr. N. J. Polak</i>	79
De motorrijtuigen-statistiek 1936 door <i>J. P. B. Tissot van Patot</i>	80
Verbindendverklaring van de ondernemersovereenkomsten in de baksteenindustrie door <i>Mr. Th. Taminiou</i> ..	81
BUITENLANDSCHE MEDEWERKING:	
De financiële moeilijkheden van Frankrijk door <i>Dr. H. Weichmann</i>	83
AANTEKENINGEN:	
De Indische financiën in de crisis	85
De kleinindustrie in Japan	86
De resultaten van de Olympische Spelen 1936 voor het vreemdelingenverkeer in Duitschland.....	87
MAANDCIJFERS:	
Indexcijfers van Nederlandsche aandelen	86 ⁴
BOEKAANKONDIGINGEN:	
International Trade in Certain Raw Materials and Foodstuffs. Economische Voorlichtingsdienst van den Volkenbond. Bespr. door <i>Prof. Dr. J. Tinbergen</i> ..	87
ONTVANGEN BOEKEN	88
Statistieken:	
Groothandelsprijzen	90—91
Geldkoersen-Wisselkoersen-Bankstaten.....	88, 89, 92

GELD-, KAPITAAL- EN WISSELMARKT.

Voor de geldmarkt heeft de afgelopen week dit nieuwe feit gebracht, dat de Agent van de Schatkist de plaatsing van papier voor het Egalisatiefonds heeft stopgezet. Het gevolg is geweest, dat de discontobasis, waarop kortlopend schatkistpapier wordt verhandeld, aanmerkelijk is gedaald, voor driemaandspapier op $\frac{3}{8}$ à $\frac{7}{16}$ pCt., tegen nog $\frac{1}{4}$ pCt. toen de Agent in de markt was. Aldus heeft de rente voor dit papier zich aangepast bij de tarieven voor bankaccepten, die reeds eenigen tijd relatief aanmerkelijk lager waren, omdat de technische marktpositie voor schatkistpapier ongunstig was. Ook voor het langlopende schatkistpapier is de marktrente iets teruggelopen, hoewel, zooals wij vroeger reeds zeiden, de tarieven waar voor dit papier gehandeld werd naar verhouding ook reeds lager waren dan voor het korte papier, dat onder den permanenten druk stond van de afgiften. Aangenomen wordt, dat voorloopig de Agent niet meer in de markt zal komen, behalve dan voor vervanging van het in omloop zijnde vervallende papier. Onder die omstandigheden moet een geleidelijk verdere teruggang van de geldrente worden verwacht. De terugvloeiing van geld in onze markt houdt nog steeds aan, zij het in langzamer tempo dan voorheen. Maar ook zonder dat is de geldruimte zoo groot, dat vooral nu de schatkist ook voor eigen behoefte geen papier in de markt zal brengen, een verder afbrokkelen van het disconto onvermijdelijk lijkt.

Op de wisselmarkt bleven de meeste koersen door de actie der onderscheiden Egalisatiefondsen onveranderd. In verband met hetgeen hierboven werd opgemerkt over het nog steeds terugvloeien van geld bleef interventie van het Egalisatiefonds ook te onzent noodig voor gemiddeld 1 à 2 miljoen per dag, naar men schat. Gezien de krachtige positie van den Gulden is reeds geruimen tijd de aanleiding voor maatregelen, destijds genomen tot het vermijden van druk op onze valuta, volkomen vervallen. Desondanks gold nog steeds het bekende gentlemen's agreement met de banken inzake termijntransacties in valuta, volgens hetwelk minstens één der partijen de affaire op commercieele basis moest sluiten. Dit agreement is thans terecht opgeheven. Het had zich zelf overleefd.

Op de termijnmarkt is tegen het einde van de week het disagio voor Fransche Francs iets teruggelopen, nadat in het begin van de week vrij hooge tarieven hadden gegolden. Dit onder den invloed van het Engelsche crediet, dat aan Frankrijk is verleend. De Gulden op termijn is vast, voor het eerst na langen tijd doen Ponden en Dollars disagio, voor Pond $\frac{1}{8}$ cts. en voor Dollars $\frac{3}{16}$ cent per 3 maanden.

HET AANHOUDEND VALUTA-AANBOD.

In haar antwoord op de vragen van de leden der Eerste Kamer, Pollema en Fleskens, nopens de monetair politiek, in verband met de interventies van het Valuta-Egalisatiefonds, heeft de Regeering als haar overtuiging te kennen gegeven, „dat het gebruik, welke van dit fonds wordt gemaakt in overeenstemming is met de in de Memorie van Toelichting betreffende de wet van 30 September omschreven bedoeling om ongewenschte invloeden van kapitaalverplaatsingen en speculatieve bewegingen tegen te gaan.”

Raadpleegt men deze Memorie van Toelichting en leest men de desbetreffende rede op 30 September door Minister Colijn in de Tweede Kamer gehouden, dan blijft er geen ruimte voor twijfel over, dat de bedoeling van de Regeering met het fonds is geweest te voorkomen, dat door kapitaalbewegingen op korten termijn groote schommelingen in den koers van den gulden zouden optreden. Invloeden, die werkten op langen termijn, zou de Regeering met behulp van het fonds niet trachten te neutraliseeren. De Regeering drukte dit aldus uit, dat men den Gulden „zijn eigen evenwicht”, resp. „zijn eigen waarde” zou laten vinden.

Brengt men deze uiteenzettingen omtrent de bedoeling van het Egalisatiefonds met de in den aanhef geciteerde verklaring der Regeering betreffende het gebruik, dat van het fonds is gemaakt, in verband, dan is slechts één conclusie mogelijk, nl. deze, dat de Regeering het ruime aanbod van vreemde valuta, dat zich bij den huidige koers van den Gulden aanhoudend op de wisselmarkt openbaart — en dat het Egalisatiefonds reeds tot aankopen van valuta ten bedrage van naar schatting enkele honderden millioenen gouds aanleiding heeft gegeven — althans tot nog toe als een verschijnsel van *tijdelijken* aard beschouwt. Anders toch zou het fonds zijn gebruikt in strijd met zijn oorspronkelijke bedoeling. Hetgeen de Regeering ontkent.

* * *

Het heeft weinig zin erover te discussieeren of het inzicht, dat de Regeering huldigt omtrent het karakter van het aanbod van vreemde valuta, dat het Egalisatiefonds tot zijn interventies aanleiding gaf, op volledige houdbaarheid aanspraak kan maken. Niet alleen heeft de Regeering zich blijkbaar op het standpunt gesteld, dat het algemeen belang zich verzet tegen het kenbaar maken van de gronden, waarop haar oordeel berust, zoodat reeds dáárom een discussie in dit stadium tot onvruchtbaarheid gedoemd is, ook ligt het in den aard der zaak, dat een oordeel als het onderhavige moeilijk voor exacte bewijsvoering vatbaar is. Of het verschijnsel, waarvan hier sprake is, als van tijdelijken of van blijvenden aard moet worden beschouwd, zal pas op den duur kunnen blijken.

* * *

Van meer belang is echter de vraag of er soms eenige aanleiding is om te verwachten, dat zich een *blijvende* tendens tot het toevloeien van kapitaal zal gaan openbaren en zoo ja, welke houding daartegenover dan op zijn plaats zou zijn.

Voor een land als Nederland komen in theorie twee omstandigheden in aanmerking, die oorzaak zouden kunnen zijn van een duurzame tendens tot kapitaaltoevoering.

De eerste omstandigheid zou kunnen zijn, dat het Nederlandsche prijsniveau door de samenwerking van de aanpassingspolitiek en de daarop gevolgde depreciatie in verhouding tot de buitenlandsche prijsniveaux op een te laag peil is gekomen. Dit zou den invoer kunnen remmen, den uitvoer stimuleeren en op de betalingsbalans een voordeelig saldo kunnen doen ontstaan, dat een aanhoudend aanbod van bui-

tenlandsche valuta, resp. een toestroomen van goud zou verklaren.

Dat dit geval zal blijken op den duur zich voor te doen, komt mij zeer onwaarschijnlijk voor. Ook zonder onderschatting van de resultaten in verscheidene bedrijfstakken op het gebied der aanpassing bereikt, pleit geen enkel symptoom ervoor om aan te nemen, dat ons prijsniveau thans verder zou zijn gedaald dan dat der meeste ons omringende landen. Daarop betrekking hebbende berekeningen — al hechte men daaraan geen absolute waarde — wijzen eerder op het tegendeel. Bovendien is het de vraag of, ook indien ons prijsniveau wèl relatief laag was, de handelsbelemmeringen van het buitenland zich tegen een eenzijdige verbetering van onzen uitvoer niet zouden verzetten.

De tweede omstandigheid, die oorzaak zou kunnen zijn van een duurzame kapitaaltoevoering, zou hierin kunnen liggen, dat het invoersaldo op onze handelsbalans onvoldoende zou kunnen blijken om op te wegen tegen het batig saldo van de z.g. onzichtbare posten van de betalingsbalans (de z.g. dienstbalans), zoodat uit dien hoofde regelmatig een eindsaldo naar ons land zou zijn te transfereeren.

Het is m.i. geenszins uitgesloten, dat dit geval zich in de praktijk gaat voordoen. Ons invoersaldo, dat in de jaren 1928 t/m. 1930 gemiddeld boven de f 700 millioen lag, bedroeg in 1936 niet meer dan f 272 millioen. Inmiddels zijn, zooals bekend is, ook de z.g. onzichtbare posten van de betalingsbalans sterk gedaald, maar de verwachting lijkt niet ongegrond, dat de verbetering der internationale conjunctuur zich het eerst en het krachtigst zal openbaren in dit gedeelte onzer betalingsbalans, terwijl de ontwikkeling van het invoersaldo van een aantal factoren afhankelijk is, waaromtrent veel meer voorbehoud op zijn plaats is. Het schijnt zelfs eenigszins twijfelachtig, of een belangrijke stijging van het invoersaldo zich met den huidige koers onzer handelspolitiek wel laat vereenigen. Mochten de netto-baten op de dienstbalans inderdaad een krachtig herstel vertoonen en blijft de stijging van het invoersaldo daarbij ten achter, dan zal men stellig rekening moeten houden met een „gunstig” eindsaldo op de betalingsbalans. En dus tevens met een voortgaande toevloeiing van kapitaal en een duurzame tendens tot stijging van den Gulden.

* * *

Indien het bovenstaande voldoende elementen van juistheid bevat om voor de naaste toekomst met de mogelijkheid van een duurzaam aanbod van buitenlandsche valuta rekening te moeten houden, dan rijst de vraag, wat in verband daarmee de meest gewenschte politiek is.

Een viertal wegen kan men inslaan.

In de eerste plaats kan men voortgaan op den thans bewandelden weg, d.w.z. dat het Valuta-Egalisatiefonds het aanbod van buitenlandsche valuta blijft opnemen en dit omzet in goud. Op den duur zouden de middelen, waarover het fonds kan beschikken, hiervoor ontoereikend kunnen blijken te zijn, doch daarin kan door een wetswijziging worden voorzien. Overschrijdt men echter de thans gestelde limiet dan neemt het gevaar steeds toe, dat een overmatige geldruimte wordt geschapen, waarvan inflationistische gevolgen te duchten. Zonder in dit gevaar te vervallen zal men daarom op dezen weg wel niet heel veel verder kunnen voortgaan.

In dat geval laat zich als tweede mogelijkheid denken, dat het Egalisatiefonds zijn interventies in zooverre staakt, als deze ten doel hebben een stijging van den Gulden boven het bestaande depreciatiepercentage tegen te gaan en de verdere koersontwikkeling vrij laat. Indien, zooals hiervoor werd aangenomen, het Nederlandsch prijsniveau verhoudingsgewijze niet te ver is gedaald, zouden tegen een dergelijke politiek overwegende bezwaren rijzen, aangezien bij een stijging van den Guldenkoers het internatio-

naal concurrentievermogen, dat ons land pas heeft herwonnen, zeer nadeelig zou worden beïnvloed en het nog steeds nijpende werkloosheidsprobleem weer verder van zijn oplossing zou worden verwijderd.

De twee mogelijkheden, zoo juist onderscheiden, zijn echter niet de eenige. Het is een noodlottig gevolg van de in ons land steeds meer gebruikelijke neiging monetaire vraagstukken geïsoleerd te bezien, dat velen meenen, dat met deze mogelijkheden het alternatief is uitgeput. Niets is minder waar. Er zijn nog minstens twee andere wegen.

Als derde mogelijkheid toch is te noemen een politiek, die gericht is op vergroting van het invoersaldo. De sterke daling van dit saldo heeft hoofdzakelijk twee redenen, de absolute vermindering van het goederenverkeer en de doorwerking van de wederkerigheidsgedachte ook in onze handelspolitiek. Laatstgenoemde factor openbaart zich in het verloop van het percentage van den invoer, dat door uitvoer wordt gedekt, hetgeen in 1933 t/m. 1936 resp. 60.0, 68.6, 72.1 en 73.3 procent bedroeg. Zet de in 1936 ingetreden vermeerdering van de waardehoeveelheden in het goederenverkeer door, dan mag men daarvan ook een vergroting van het invoersaldo verwachten.

Wat de tweede oorzaak echter betreft schijnt het oogenblik gekomen om de vraag te stellen, of de wederkerigheidsgedachte in onze handelspolitiek als een tijdelijk of blijvend verschijnsel moet worden beschouwd. De ontwikkeling op monetair gebied zou de houdbaarheid der gedurende de laatste jaren ingeslagen handelspolitieke richting wel eens aan een zware proef kunnen onderwerpen. Het is niet de bedoeling op deze vraag thans verder in te gaan. Slechts op het nauwe verband tusschen handelspolitiek en monetaire politiek worde hier gewezen. Het zou niet de eerste maal in de economische wereldgeschiedenis zijn als de consequenties, die voortvloeien uit dit verband, onvoldoende tot het bewustzijn kwamen. Voorbeelden van crediteurlanden, die tengevolge van hun handelspolitiek een voortdurenden goudstroom naar zich toe zagen vloeien, zijn niet schaarsch te vinden.

Intusschen doet zich nog een vierde mogelijkheid voor, nl. een hervatting van onzen internationalen kapitaalexport. Naast de handelspolitiek is dit een der klassieke middelen om den verstorenden invloed, die van aanhoudende „batige” saldi op de betalingsbalans van een land op het internationale monetaire evenwicht kan uitgaan, zonder goudaccumulatie te neutraliseeren. Een regelmatige kapitaalexport onzerzijds zou een doeltreffend tegenwicht kunnen vormen tegen een stijging van den Guldenkoers, indien een voortgezet toestroom van buitenlandsch kapitaal zich inderdaad zou voordoen. Terwijl de internationale investaties hier en daar teekenen van herstel vertoonen, hield Nederland zich in deze tot nog toe afzijdig; de instabiele monetaire verhoudingen waren hieraan vanzelfsprekend niet vreemd.

Langzamerhand ware echter te overwegen, of de omstandigheden voor een hervatting van den kapitaalexport zich niet gunstiger beginnen te ontwikkelen. In dat geval ware er veel voor te zeggen, dat Nederland zorgt niet achter te blijven en zich wederom een goede positie onder de internationale credietgevers verzekerde. Ook de belangen van onzen goederenexport zijn daarmee ongetwijfeld gediend, vooral indien men erin zou slagen, zonder in ons liede beleggingen te vervallen, een meer direct verband te leggen tusschen het verlenen van buitenlandsche credieten en het verkrijgen van goederenorders.

De derde en vierde mogelijkheid, waarop hier de aandacht gevestigd wordt, laten zich zonder bezwaar combineren, omdat zij elkaar niet uitsluiten; integendeel, zij zouden elkaar kunnen aanvullen, en invoer en uitvoer beide tezamen op een hooger niveau kunnen brengen, hetgeen aan de welvaart van ons land slechts ten goede zou komen. LIEFTINCK.

OMMEKEER OOK BIJ DE LASTENVERSCHUIVING?

Toen men hier te lande nog streed voor het behoud van de oude goudpariteit heeft men bij talrijke gelegenheden lasten naar de toekomst verschoven. Een grote conversie van staatsleningen verlichtte 's Rijks lasten niet in de eerste plaats door de renteverlaging, maar vooral door de vertraging van de aflossingen. De omzetting van de spoorwegleningen in staatsschuld, volgens het oorspronkelijk wetsontwerp tot reorganisatie der spoorwegen, ging gepaard met zodanige vertraging van de aflossingen, dat in de eerste vijftien jaar telkens 4 à 5 miljoen lastenverlichting zou worden verkregen, waartegenover na vijfendertig jaar een vijftienjarige periode zou intreden, die een lastenverzwaring van 6 à 9 miljoen te torses kreeg¹⁾. Bij menige overheidsbegroting werden uitgaven, die tevoren op gewoon waren geraamd, naar de kapitaaldienst overgebracht, afschrijvingen naar de toekomst verwezen, bijdragen aan fondsen uitgesteld, afzonderlijke fondsen gevormd, waarvan de bedoeling was verschuiving van lasten naar latere tijden, tekorten uitgestoten met hetzelfde effect.

Thans zien wij conversies, waarbij de nieuwe leningen niet slechts lagere rente vergen, maar ook kortere looptijden hebben dan de oude. De rentebesparing in het heden kan zodoende de toekomst ten goede komen.

De nieuwe 3 pCt. Indische lening heeft een looptijd van 30 jaar; zij ontstond uit conversie van twee 4½ pCt. leningen, die nog 33 à 34 jaar looptijd hadden. Tegenover een rentebesparing van ongeveer 2 miljoen staat de eerstkomende jaren een vermeerdering van aflossing van ruim ½ miljoen, zodat men de rentebesparing ten dele bezigt ter ontlasting van latere jaren.

Zeer sterk spreekt dit bij de leningen, die de Provincie Noord-Holland aan de markt brengt ter aflossing van een aantal leningen van hoger rentetype. In de plaats van leningen, die nog tot 1968 (ten dele tot 1981) liepen, komen een 3½ pCt. lening, lopende tot 1968, en een 3 pCt. lening, lopende tot 1947. Berekent men de bedragen, nodig voor rente en aflossing van de oude en van de nieuwe lening, dan vindt men, dat na de conversie, in de jaren 1938/47 jaarlijks 3½ à 4½ ton meer zal moeten worden uitgegeven, maar dat daarentegen minder behoefte te worden betaald in 1948/68 een bedrag, dat van ruim een half miljoen in het eerste van die jaren geleidelijk afloopt tot bijkans 3 ton in het laatstgenoemde. In 1969, 1970 en 1971 bedraagt de besparing nog resp. 275, 245 en 125 mille en in 1972/81 ruim f 5000.

Het is niet onmogelijk, dat men de lastenverzwaring van rond 4 ton per jaar in 1938/47 op de kapitaaldienst verantwoordt en uit lening dekt. Houdt men rekening met zulk een dekking uit lening (à 3½ pCt. gerekend) en met aflossing daarvan uit de besparingen in de jaren 1948 en volgende, dan komt men tot een lastenverlichting in 1961/68 van gemiddeld 3 ton per jaar en tot dezelfde besparingen in 1969/81, als hierboven vermeld. Houdt men rekening met aflossing van zulk een 3½ pCt. lening in annuïteiten gedurende de jaren 1948/68, dan vindt men voor die jaren een lastenverlichting van 1 à 2 ton per jaar.

Wij weten niet, of de converterende openbare lichamen inderdaad voornemens zijn, de rentebesparing in het heden ten bate te laten strekken van de toekomst. Door overboekingen van gewone rekening op kapitaaldienst zouden zij dit effect van de versnelling van de aflossingen kunnen stuiten. Voldoende zij het hier, erop te wijzen, dat de verkorting van de looptijd der leningen de tendens in zich draagt tot betere perspectieven omtrent de overheidsfinanciën voor de generatie, die over enige decennia ons land zal bevolken en besturen. P.

¹⁾ Zie het desbetreffende staatje in E.-S.B. 24 Juni 1936 blz. 471.

DE MOTORRIJTUIGEN-STATISTIEK 1936.

De steeds aan actualiteit winnende statistiek der motorrijtuigen bracht in haar midden-Januari verschenen laatste deel reeds de cijfers van 1 Augustus 1936. Volgens deze bedroeg het aantal auto's:

Soort	Absoluut		Relatief per 1000 inwoners	
	1 Aug. 1935	1 Aug. 1936	1935	1936
2 of 3-wielige motorrijtuigen	45.345	49.380	5.41	5.83
Personenauto's op meer dan 3 wielen	88.293	89.077	10.52	10.51
Vrachtauto's	47.160	47.810	5.62	5.64
Autobussen	3.794	3.794	0.45	0.45
Totaal....	184.592	190.061	22.00	22.43

Uit dit ruwe schema springt direct in het oog, dat het aantal motorrijtuigen in Nederland t.o.v. 1935 een stijging heeft ondergaan, hetgeen te meer treft, daar de cijfers van 1935 t.o.v. die van 1934 zich — tengevolge van den economischen toestand en van de op 1 Januari 1935 van kracht geworden verhooging der motorrijtuigen-belasting — in dalende richting bewogen (in 1934: 188.264 motorrijtuigen).

Na de verschijning van de vorige statistiek hebben wij echter gewaarschuwd tegen het vormen van een oordeel omtrent de ontwikkeling van het motorwegverkeer in de toekomst aan de hand van de toen beschikbare cijfers¹⁾ en wezen er daarbij op, dat er ook aanwijzingen waren, volgens welke het autovervoer zijn positie in het verkeerswezen had weten te behouden. Het was daarom mogelijk, dat de volgende statistiek slechts een *vertraging*, geen achteruitgang in de ontwikkeling van het aantal auto's te zien zou geven. Dit is inderdaad *grosso modo* het geval gebleken, doch het heeft zijn nut dit oordeel te toetsen aan de details.

De geringe stijging van het aantal *personenauto's* is ten deele toe te schrijven aan de voortdurende, verminderde welvaart, ten deele aan den relatief sterken belastingdruk op deze soort van auto's. Dit laatste komt merkwaardig tot uitdrukking in het verschijnsel, dat de stijging geheel wordt veroorzaakt door een toeneming van het aantal wagens beneden 1000 kg (van 8.732 in 1935 op 9.640 in 1936).

Het totale aantal *autobussen* bleef constant, maar de componenten ondergingen een wijziging in den vorm van een verschuiving naar zwaardere typen met een grooter aantal zitplaatsen (in 1935 minstens 92.000, in 1936 minstens 93.500). Er is dus ontwikkeling in de capaciteit, al komt dit niet tot uitdrukking in het aantal voertuigen.

Het aantal *twee- of driewielige motorrijtuigen* vertoont een sterke stijging van 9 pCt. Het merkwaardige is echter, dat deze toeneming geheel gelocaliseerd kan worden tot de klasse „tot en met 60 kg” (nl. van 10.354 op 14.527). Men treft hier dus eenzelfde verschijnsel aan als bij de *personenauto's*, nl. dat de belasting er toe leidt, dat men zich het laagst belaste vervoermiddel der categorie aanschafft. De *motordriewieler* nam nog steeds in aantal toe (van 3.391 op 5.032). Dit tusschen bakfiets en vrachtauto staande verkeersmiddel, dat alleen een commercieel gebruik kent, blijkt nog steeds gewild te zijn.

Het aantal *vrachtauto's* vertoont een lichte stijging, die te meer opvalt, omdat de cijfers van 1935 t.o.v. die van 1934 een forsche daling te zien gaven (met 1900 vrachtauto's). In tegenstelling met de vorige categorieën vertoont dit verkeersmiddel geen stijging in de lichte (dus minder belaste) klasse, maar juist een zeer sterke verschuiving naar de zwaardere typen. De klasse tot 1000 kg vermeerderde met 1 pCt., die van 1000 tot 2000 kg verminderde met 7,2 pCt., die van 2000 tot 3000 kg steeg echter met 13,1 pCt., die van 3000 tot 4000 kg met 17,3 pCt., die van 4000

¹⁾ Zie: E.-S.B. van 11 Maart 1936 (blz. 184).

tot 5000 kg met 4,3 pCt., die van meer dan 5000 kg met 3,9 pCt.¹⁾

Toch moet men de stijging van het totale aantal niet overschatten. Schakelt men immers de niet voor algemeene doeleinden te gebruiken wagens uit en totaliseert men de open en gesloten vrachtwagens, dan komt met tot een aantal van 40.145 wagens in 1936 tegen 39.927 wagens in 1935, hetgeen een verschil maakt van 218 wagens of van $\frac{1}{2}$ pCt. Deze stijging kan ten volle worden toegeschreven aan het bevolkingsaccres.

Het blijkt dus, dat — hoewel het totale aantal vrachtauto's toenam — deze stijging bij nadere beschouwing zoo goed als verdwijnt, zoodat zij niet dienen kan om aan de hand van deze cijfers aan te toonen, dat er nog ontwikkeling in het vrachtautoverkeer waarneembaar is. Voor men echter dienaangaande een oordeel uitspreekt, dient men rekening te houden met de reeds gesignaleerde stijging van het aantal driewielers, die ongetwijfeld van invloed is op het constant blijven van het aantal vrachtauto's.

Overziet men derhalve de statistiek, dan demonstreert zich over het algemeen een lichte stijging bij de *personenauto's* en de *motorrijwielen* op 2 of 3 wielen (voornamelijk in de laagste gewichtsklasse); het aantal vrachtauto's en autobussen bleef daarentegen constant, doch nam toe in capaciteit. De op 1 Januari 1935 verhoogde belasting op motorrijtuigen heeft dus de ontwikkeling van het motorwegverkeer belemmerd; de toestand op 1 Aug. 1936 bleek gelijk te zijn aan dien van omstreeks Augustus 1934. Wij spreken hierin echter geen oordeel uit over de hoogte en de eventuele „over-zwaarte” dier belasting. Om dit te kunnen doen, moet men beschikken over nauwkeurige cijfers van de kosten, welke het motorwegverkeer aan de Overheid veroorzaakt en van de opbrengst van de aan dat verkeer opgelegde diverse belastingen. Zoolang zelfs de orde van grootte dezer noodzakelijke gegevens nog niet vast staat — een sub-commissie van het Verkeersfonds is met dezen arbeid bezig — is een oordeel praematuur.

Ten slotte: het is gevaarlijk om alleen op grond van de globale cijfers der motorrijtuigenstatistiek een oordeel te vormen aangaande de verandering in de positie, welke het motorwegverkeer in ons Nederlandsch verkeersapparaat inneemt. Zooals reeds in het bovenstaande gebleken is, kan beschouwing van detailcijfers leeren, dat een gelijkblijvend aantal wagens correspondeeren kan met een verhoogde capaciteit (men zie bijv. bij autobussen en vrachtauto's). Zoolang omtrent de omloopsnelheid en de gemiddelde belading geen jaarlijksche cijfers ter beschikking staan, is een oordeel min of meer aan den ruwen en onzekeren kant.

Zou men echter toch uit bovenstaande gegevens willen besluiten tot een zwakke toeneming van het motorwegverkeer, dan kan een dergelijke conclusie bekrachtigd worden door een iets hoogere opbrengst der motorrijtuigenbelasting (in 1936: f 20.983.122; in 1935: f 20.747.329,89) en door sommige grotere invoeren van de volgende artikelen:

	1935	1936
Automobielen voor personenvervoer (stuks)	9.793	10.138
Chassis voor vrachtauto's (stuks)	2.840	2.950
Onderdelen van auto's (in tonnen)	8.257	7.648
Motorrijwielen (stuks)	4.826	7.393
Benzine (in tonnen)	369.187	335.727

Deze cijfers geven een ontwikkeling te zien, welke (behalve wat betreft het laatste gegeven) volkomen overeenstemt met die, welke wij uit de motorrijtuigenstatistiek meenden te kunnen aantonen. De ver-

¹⁾ Hiermede correspondeert de verschuiving in het aantal aanhangwagens, dat van 6.523 op 7.154 klom. Ondanks de sinds 1 Jan. 1935 juist voor de zwaardere klassen sterk verhoogde belasting blijkt het op 1 Aug. 1934 getelde aantal aanhangwagens van meer dan 4000 kg (276) gestegen te zijn tot 959.

hoogde import van benzine in 1935 kan wellicht geheel voor rekening komen van het Abessijnsch conflict en kan dus uitgeschakeld worden. Vermelding verdient nog, dat het importcijfer van benzine in 1936 nog iets hooger is dan dat van 1934, het vorige topjaar van het aantal in Nederland getelde motorrijtuigen.

J. P. B. TISSOT VAN PATOT.

VERBINDENDVERKLARING VAN DE ONDERNEMERS-OVEREENKOMSTEN IN DE BAKSTEENINDUSTRIE.

Het vraagstuk van de ordening van de Nederlandsche baksteenindustrie zal voorloopig wel een theoretisch vraagstuk blijven, nu de Minister van Handel, Nijverheid en Scheepvaart bij schrijven van 5 Januari jl. aan den Nederlandschen Baksteenbond heeft te kennen gegeven, dat het door dien bond bij den Minister ter algemeene verbindend-verklaring ingediende „Besluit inzake het bevorderen van een rationeële productie en distributie in de Nederlandsche Baksteenindustrie” niet voor algemeene verbindend-verklaring in aanmerking komt.

Alvorens op de ordeningspogingen, die door den Nederlandschen Baksteenbond zijn ondernomen, dieper in te gaan, lijkt het mij gewenscht een beknopt inzicht in deze bij uitstek Nederlandsche industrie te geven. Deze tak van nijverheid, die bijna over alle provinciën in ons land verspreid is, telt 309 fabrieken met een geschatte productie-capaciteit van 2124 miljoen steenen.

De baksteenindustrie kan, zoo zij op volle kracht werkt, ongeveer 14.000 arbeiders van werk voorzien.

Men kan haar fabrieken verdeelen in 3 soorten: de *ringoven*, waarin in hoofdzaak metselsteenen, te splitsen in buiten- en binnenmuursteenen, worden gemaakt; de *vlamoven*, waarin in hoofdzaak vlamovenstraatklinkers worden gefabriceerd, maar vooral in de laatste jaren ook veel metselsteenen; tenslotte de *veldoven*, waarin zoowel straatklinkers, buiten- als binnenmuursteenen worden gestookt.

Tot het jaar 1927 kan de baksteenindustrie, niet-tegenstaande het meer en meer opkomend gebruik van concurreerende materialen als beton, bitumen, asphalt en kalkzandsteen toch haar afzetgebied behouden. Ja, zij wist zelfs haar productiecapaciteit nog aanmerkelijk te vergrooten.

In het jaar 1927 beginnen de eerste verschijnselen zich af te teekenen van eene overproductie. Tijdelijk weet men door het aangaan van vrijwillige productiebeperkingsregelingen de ernstigste gevolgen nog te keeren; maar degenen, die, wars van elke overeenkomst, door blijven produceeren, maken tenslotte elke vrijwillige regeling onmogelijk. Als voorbeeld van zulk een regeling mag hier worden genoemd het z.g. Extra Rood Contract, dat aan de aangesloten fabriekanten de verplichting oplegde, een grooter percentage dan normaal zachte steenen, binnenmuursteenen, te maken, met het gevolg, dat de prijs van de buitenmuursteenen, het waardevolste product van de metselsteenfabriek, nog langen tijd op peil kon worden gehouden.

Langzaam gaat het echter toch met den prijs van het product bergafwaarts. Bedroeg de groothandels-prijs volgens het in dit weekblad geregeld verschijnend statistisch overzicht van groothandelsprijzen voor buitenmuursteenen in 1929 nog f 21.25 per duizend stuks, in 1932 was deze nog f 15, om in 1936 te dalen tot f 9.¹⁾ Dit zelfde beeld geeft de prijs van

¹⁾ Metselsteenprijzen.

jaar	Per duizend stuks.		
	Miskleurig hardgrauw	Miskleurige klinker	rood
1913	f 12.50	f 13.65	f 10.75
1914	„ 12.35	„ 13.50	„ 10.60
1929	„ 21.96	„ 22.53	„ 10.82
1935	„ 7.88	„ 9.15	„ 6.09

vlamovenstraatklinkers en binnenmuursteenen te zien.

Deze sterke prijsdaling — de verkoopprijs daalde ver beneden kostprijs — mocht evenwel geen enkele verruiming van de afzetmogelijkheid van baksteenen openen. Hoe laag de prijs ook gesteld werd, men raakte de groote voorraden aan baksteenen niet kwijt.

De metselsteenindustrie bleek gebukt te gaan onder een verzadigdheid van de markt. Ook de aanpassingspolitiek stimuleerde de bouwnijverheid niet.

De straatklinkerindustrie daarentegen, ondervond niet zoozeer de moeilijkheden van een oververzadigde markt, maar moest het hoofd bieden aan een concurrentie van buitenlandsche producten als asphalt en bitumen, die speciaal na de devaluatie in verschillende landen bijna ondraaglijk was geworden, terwijl daarnaast vele ringovenfabrieken werden omgebouwd tot vlamovens, waardoor de concurrentiestrijd nog vergroot werd.

Uit de onlangs gepubliceerde cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (maandschrift October 1936) blijkt, dat over het productiejaar 1934—1935 in totaal 1585 miljoen baksteenen waren gefabriceerd, waarvan afgeleverd 1449 miljoen stuks.

De voorraden stegen echter nog van 691 miljoen stuks tot 829 miljoen.

Deze cijfers spreken voor zichzelf.

Eenigen relatief gunstigen uitslag geven deze cijfers toch wel te zien. De afzetmogelijkheid is niet dermate teruggelopen, als door velen werd gevreesd, en door hen, die tegenstanders van een saneering langs den weg der ordening zijn, werd gesuggereerd.

Volgens deze telling toch, is het aan de baksteenfabrikanten mogelijk gebleken 1449 miljoen steenen over het productiejaar 1934—1935 af te leveren, hetgeen neerkomt op een afzet van ongeveer 70 pCt. van de door den Baksteenbond aan de hand van, door de baksteenfabrikanten verstrekte gegevens, vastgestelde capaciteit van 2124 miljoen stuks.

Uit deze cijfers blijkt, dat de Baksteenbond op goede gronden bij den aanvang van het productiejaar 1936—1937 heeft aangenomen, dat er voor dat jaar nog altijd een afzetmogelijkheid van baksteenen van ongeveer 1350 miljoen stuks was, gelijk hij op grond van schattingen door de afdelingen aan hem opgegeven toen vaststelde. Dit zou bij de geschatte productie-capaciteit altijd nog meer dan 60 pCt. van de capaciteit bedragen, terwijl dan nog geen rekening werd gehouden met het feit, dat de opgegeven productie-capaciteit eer aan den hoogen dan aan den lagen kant was vastgesteld.²⁾

Mogelijkheid van saneering langs natuurlijke weg.

De saneering langs natuurlijke weg, waarbij de vrije concurrentie aan geen regelingen wordt gebonden, is een uitziekingsproces. In den fellen strijd om het bestaan staat fabrikant tegenover fabrikant. Dit heeft tengevolge zeer sterken prijsdruk, zelfs onder kostprijs van het product. Zeer groote loonsverlagingen moeten worden toegepast, met daarnaast zeer onregelmatige werkgelegenheid. De bestaanszekerheid van ondernemer en arbeider wordt steeds geringer. Kapitaalsinvesteering geschiedt niet meer. Rationalisatie, waarvoor kapitaal noodig is, is niet meer mogelijk. Afschrijvingen kunnen niet meer geschieden.

Dit alles moet zoolang doorzien, totdat zooveel fabrikanten zich uit het productieproces hebben

²⁾ Hierbij mag er nog op worden gewezen, dat het gewijzigde Bindend Besluit als grondslag voor de toekenning van productierecht niet meer van de productie-capaciteit der fabrieken uitging, maar van de productie, welke de fabrieken hebben bereikt. Als maatstaf voor de toekenning van productierecht zou gelden het gemiddelde van de producties, die een fabriek in de twee beste jaren van de periode 1930 tot 1936 had bereikt. Het gevolg ervan zou zijn, dat de basis, waarop productierecht zou worden toegekend, ca. met 200 à 300 miljoen steenen zou dalen en ca. 1800 miljoen stuks zou bedragen, waardoor het productiepercentage ook hooger zou komen te liggen.

teruggetrokken, dat vraag en aanbod wederom in evenwicht zijn. Dan pas en dan alleen kunnen de overblijvenden, de meest kapitaalkrachtigen, die waarschijnlijk dan een groot deel van hun kapitaal zullen hebben ingeboet, er aan denken door hogere prijzen hun bedrijf meer rendabel te maken.

Hoever is thans de saneering langs natuurlijke weg gevorderd? Werden de eerste teekenen van een overproductie niet gesignaleerd in 1927 en leven wij thans niet in 1937? Tien jaren zijn er voorbij gegaan en het einde van deze crisis in de baksteenindustrie is nog niet te zien.

Welke metselsteenfabriek kan bij een opbrengstcijfer van f 9 per duizend stuks buitenmuurstenen, — aangenomen, dat zij niets dan buitenmuurstenen maakt, — een behoorlijke winstmarge calculeeren? Voor de gemiddelde metselsteenfabriek in Nederland, wier capaciteit is vast te stellen op 7 miljoen — er zijn 300 fabrieken met een gezamenlijke capaciteit van 2100 miljoen stenen — geeft dit een jaarlijksch omzetcijfer van f 63.000, voor een fabriek van 10 miljoen, een omzetcijfer van f 90.000, en voor een fabriek van 20 miljoen, een omzetcijfer van f 180.000.

De kostprijs van bakstenen, welke uiteraard in verband met de grootte der fabrieken, outillage enz. voor de diverse fabrieken verschillen vertoont, kan men voor de gewone metselsteenfabrieken op f 9.50 à f 11.50 per duizend stuks, voor de vlamovenstraatklinkerfabrieken op f 13 à 15 per duizend stuks stellen.

De meeste kostprijzen liggen hier tusschen. Zij gelden bij uitnutting van de volle capaciteit.

De gemiddelde verkoopsprijs van metselstenen bedroeg in 1935 volgens gegevens, verstrekt door een verkoopsorganisatie, waarvan de aangesloten fabrieken een productie-capaciteit hebben van 350 miljoen stuks, slechts f 8.60 per duizend.

De gemiddelde verkoopsprijs van straatklinkers mag thans niet hoger gesteld worden dan f 12.50 per duizend.

Uit de hierboven genoemde cijfers moet het wel duidelijk zijn, dat de fabrieken, die op den dag van vandaag moeten worden verkocht, weinig zullen kunnen opbrengen.

De vrees is niet ongewettigd, dat, zoo na het hierboven geschetste uitziekingsproces de toestand in de steenindustrie weer eenigszins normaal wordt, dan juist deze fabrieken, waarvan de kapitaalslast gering is, de gevaarlijkste concurrenten zullen worden van hen, die zich thans nog de sterkste wanen.

Daarnaast heeft deze tak van industrie voor een saneeringsproces langs natuurlijke weg dit nadeel, dat de outillage van de fabriek niet vlug veroudert, zooals zulks bij een sterk gemechaniseerd bedrijf het geval is. Alleen het bakken moet in een oven geschieden, al het overige kan en wordt op sommige plaatsen — bij veldovens — nog met de hand gedaan. De oven van een fabriek kan wel jaren stil liggen, alvorens hij onbruikbaar wordt. De mogelijkheid om stenen te fabriceren blijft dus bestaan, afgezien van den kostprijs, zoolang de oven er staat.

Een ander nadeel om langs natuurlijke weg saneering voor dezen tak van industrie te bereiken, is gelegen in het groot aantal fabrieken, waarvan een groote groep, de meerderheid durf ik wel zeggen, in capaciteit, in outillage en in financieel opzicht voor elkaar niet onderdoet. Dit blijkt wel uit het feit, dat niettegenstaande deze langdurige crisis, er nu nog zooveel fabrieken zijn.

Had men nog te doen met een industrie, welke bestond uit enkele zeer groote bedrijven met een aantal kleinere, dan zou het uitziekingsproces wel spoedig ten koste van de kleine bedrijven zijn beslecht.

In het hierboven weergegevene meen ik voldoende duidelijk te hebben aangegeven, dat de saneering van de baksteenindustrie langs natuurlijke weg zeer moeilijk te verwezenlijken zal blijken.

Ordering in de baksteenindustrie.

In October 1934 werd te Utrecht de Nederlandsche Baksteenbond opgericht. In deze Vereeniging organiseerde zich een groot aantal Nederlandsche baksteenfabrikanten. Door deze Vereeniging werd op 11 Februari een besluit inzake het bevorderen van een rationeele productie en distributie in de Nederlandsche Baksteenindustrie ter algemeen verbindend verklaring bij den Minister van Handel, Nijverheid en Scheepvaart ingediend. Dit besluit werd door voormelden Minister op 29 Juli 1936 aan den Baksteenbond teruggezonden met het verzoek daarin een aantal wijzigingen aan te brengen.

Het gewijzigde besluit werd op 11 November 1936 wederom aan den Minister ter algemeen verbindend verklaring aangeboden.

Bij schrijven van 5 Januari 1936 gaf de Minister te kennen, dat het gewijzigde besluit niet voor algemeen verbindend verklaring in aanmerking kwam, zoolang door de individueele fabrikanten geen zekerheid werd verschaft, dat zij bereid waren een blijvende saneerende overeenkomst tot stand te brengen en daarvoor financieele offers te brengen.

Wat beoogt het Bindend Besluit inzake het bevorderen van een rationeele productie en distributie in de Nederlandsche Baksteenindustrie? Het beoogt: het stellen van regelen aan het productieproces, met prijsgeving van een gedeelte der persoonlijke vrijheid, waardoor, eerder dan door saneering langs natuurlijke weg, de industrie haar gezonde basis terug kan krijgen en voor de toekomst kan behouden.

Het besluit van den Nederlandschen Baksteenbond houdt geen blijvende saneering in. Bij de tot standkoming van dit besluit werd de mogelijkheid daarvan, het voor goed uitschakelen van het overtollige gedeelte van het productie-apparaat, naarstig bestudeerd. Het blijvend teveel aan fabrieken werd geschat op 15 à 20 pCt. Men meende het teveel aan fabrieken te kunnen uitschakelen door deze op te koopen en af te breken. Financieele berekeningen werden gemaakt. Besprekingen met bankdirecteuren hadden plaats, maar de zekerheid, dat daardoor een blijvende saneering zou tot standkomen, kon niet verkregen worden, zoolang er geen vestigingsregeling was. Elke blijvende saneeringspoging bleek van tevoren gedoemd om te mislukken, daar door de vrees voor uitbreiding van bestaande bedrijven en voor het bouwen van nieuwe, geen fabrikant genezen was, zoolang deze mogelijkheid openstond, zijn gelden voor de afbraak van bestaande bedrijven ter beschikking te stellen.

Daarom alleen kon de Baksteenbond het plan van een blijvende saneering voorloopig niet tot verwezenlijking brengen en ging hij over tot bestudeering van de mogelijkheid van een tijdelijke saneering.

De Baksteenbond constateerde een groote wanverhouding tusschen productie en afzet, met als gevolg daarvan een steeds grootere stijging van den voorraad, die boven de markt hangt.

Deze twee factoren maakten, dat de prijs van bakstenen ver onder den kostprijs bleef liggen.

De opzet van het tijdelijk saneeringsplan was nu vraag en aanbod meer in evenwicht te brengen, waardoor de prijs van het product van een goed geutiliseerde fabriek weer op een loonend niveau kon worden gesteld.

Men beoogde dit evenwicht te bereiken door primo de productie aan banden te leggen, zoodat deze niet stijgt boven het te verwachten gebruik, en secundo een regeling te ontwerpen, waardoor de te groote voorraden niet langer de markt kunnen ontwrichten.

Het besluit houdt 95 artikelen in.

De inhoud kan in het kort als volgt worden weergegeven.

De productie-mogelijkheid wordt over alle fabrikanten, die de laatste 5 jaren hebben gewerkt, in verhouding van het gemiddelde, dat zij in de twee beste

jaren van de periode 1930—1936 hebben gefabriceerd, verdeeld. Daarnaast is in het besluit de mogelijkheid geopend, dat de eene fabrikant zijn productierecht aan den andere overdraagt, zoo hij hiervan geen gebruik wil maken.

De voorraden worden geleidelijk opgeruimd.

Voorts is in het Bindend Besluit eene regeling opgenomen, volgens welke het productierecht tijdens het productiejaar kan worden vergroot. Zulks is geschied om een te sterke prijstijging te kunnen tegenhouden.

De distributie is gereguleerd, waarbij is bepaald, dat een fabrikant gemiddeld per 2 maanden niet meer dan een zesde van zijn afleveringsrecht mag verkoopen. De bedoeling van deze reglementering is, dat de prijzen niet aan al te groote schommelingen worden blootgesteld.

Het vaststellen van de productiemogelijkheid voor een jaar geschiedt door een z.g. Baksteencommissie, waarin zitting hebben *minstens 8 steenfabrikanten*. Daarnaast zijn in deze Commissie vertegenwoordigers van de arbeiders-organisaties, van de handelaren in bouwmaterialen en van de aannemers opgenomen. Alleen de steenfabrikanten zijn stemgerechtigd; de overigen hebben slechts een adviseerende stem.

De uitvoering en controle wordt overgelaten aan een bureau, aan hetwelk de vorm van een stichting wordt gegeven, aan het hoofd waarvan één tot drie directeuren door de Baksteencommissie kunnen worden gesteld.

Tijdelijk saneerend karakter.

In het besluit wordt de mogelijkheid geopend, dat de prijs van baksteen wordt bepaald door de economisch werkende bedrijven. Deze mogelijkheid heeft de Baksteencommissie in de hand door de bepalingen in het Bindend Besluit, waarbij wordt vastgelegd, dat, zoo de prijs in sterke mate zou aantrekken tengevolge van productiebeperking, de Baksteencommissie het recht heeft te bepalen, dat de voorraden rauwe steen worden afgebakken en dat het productierecht harde metselsteen wordt vergroot. Een prijsverhoging van binnenmuursteen is niet te veronderstellen, daar deze in rechtstreeksche concurrentie staan met de producten der kalkzandsteenindustrie.

Worden de bepalingen van het Bindend Besluit door de Baksteencommissie op juiste wijze toegepast, dan zal dit tengevolge hebben, dat de niet-economisch werkende bedrijven, niettegenstaande eenige prijsverhoging, als gevolg van een productiebeperking, toch verliesgevend zullen werken.

Ontkend wordt niet, dat een productiebeperking den kostprijs van baksteen zal beïnvloeden, echter niet in die mate, als door de tegenstanders wordt gesuggereerd. Hierbij mag worden gewezen op het feit, dat de kostprijs van baksteen bij een eventuele productiebeperking aanmerkelijk meer voor niet economische dan voor economische bedrijven zal stijgen.

De verhoging van den kostprijs kan nu gedeeltelijk worden opgevangen door de mogelijkheid van overdracht van productierecht.

Hiervoor zeide ik al, dat de Baksteencommissie het in de hand heeft den prijs van baksteen te doen bepalen door de economische bedrijven door eventuele verhoging van productierecht. Dit kan en moet tengevolge hebben — tenminste als de Baksteencommissie haar taak naar behooren uitoefent — dat de minder goed en niet economische bedrijven zich voor de vraag gesteld zien te blijven of te gaan fabriceren tegen een verliesgevenden prijs, ofwel hun productierecht over te dragen aan de wel economische bedrijven om daardoor een gedeelte van hun verliezen goed te maken.

Is gelijkheid tusschen de fabrieken billijk?

De vraag of het billijk is, alle fabrieken, die in de laatste vijf jaren hebben gewerkt, over één kam te scheren, moet bevestigend worden beantwoord. Tegen hen, die de laatste jaren ten koste van alles getracht

hebben op volle capaciteit te werken, wordt door velen het verwijt gemaakt, dat zij het juist zijn, die de Nederlandsche Baksteenindustrie aan den rand van den afgrond hebben gebracht; zij toch zijn het, die de overproductie in de hand hebben gewerkt, die steeds weer den prijs afbraken en daardoor den toestand steeds erger hebben gemaakt, terwijl degenen, die de laatste jaren hun ovens doofden, niet allen beschouwd moeten worden als niet konkurrenzfähig — al zullen er wel onder zijn —, maar als degenen die liever zich voorloopig uit het productieproces terugtrokken, dan langer aan het prijsbederf mede te doen. Beschouwt men dan nog even het voorraadcijfer 829 miljoen bij een afzetcijfer van 1449 miljoen in 1935, dan begrijpt men, dat in de volgende productie jaren een gedeelte der fabrieken moest sluiten, al was het alleen maar om reden, dat de voorraden op hun tassen het hun onmogelijk maakten langer te fabriceren.

Daarnaast rees de vraag, waarom de fabrieken, die zich er op beroemden beter geoutilleerd te zijn dan andere en daardoor de mogelijkheid hadden de productie vol te houden, uit dien hoofde aanspraak zouden kunnen maken op een voorrecht boven de minder goed geoutilleerde.

Bij het tijdelijke saneeringsplan blijven de minder goed geoutilleerde fabrieken achterliggen bij de goed geoutilleerde. Ook bij toepassing van het tijdelijke saneeringsplan zijn de slecht geoutilleerde bedrijven gedoemd te verdwijnen.

Tot slot zij opgemerkt, dat zoo de consumptie-mogelijkheid nog zou dalen beneden het percentage door de Baksteencommissie, voorzichtig geschat, deze Commissie den daaruit voortvloeienden prijsdruk zou kunnen opvangen door het afleveringsrecht te beperken.

Juist nu de toestanden in het bedrijfsleven weer iets gunstiger worden, had dit besluit er het zijne toe kunnen bijdragen, door aanpassing van de productie aan het gebruik, de Nederlandsche Baksteenindustrie spoediger dan langs natuurlijke weg mogelijk is, haar gezonde basis terug te geven; elke meerdere vraag zou immers onmiddellijk invloed kunnen uitoefenen op den prijs van het product.

Nog moge worden opgemerkt, dat dit artikel den lezer slechts de mogelijkheid opent in groote lijnen een inzicht te krijgen in de saneerende werking van het Bindend Besluit inzake het bevorderen van een rationeele productie en distributie in de Nederlandsche Baksteenindustrie; dieper op de stof ingaan was, gezien de plaatsruimte, niet mogelijk.

Mr. TH. TAMINIAU.

BUITENLANDSCHE MEDEWERKING. DE FINANCIËELE MOEILIKHEDEN VAN FRANKRIJK.

Dr. H. Weichmann te Parijs schrijft ons:

Bij de overwinning van de crisis in Frankrijk hinkt, zooals ook de Minister-President Blum dat in zijn rede te Lyon naar voren bracht, het financieel herstel achter het economische herstel aan. In de laatste weken is dit feit nog eens door een tweetal gebeurtenissen zeer duidelijk bevestigd, namelijk door de discontoverhoging van 2 op 4 pCt. en door het afsluiten van een nieuwe buitenlandsche leening. Beide zijn een symptoom van de financieele moeilijkheden, zelfs van een zekere verscherping van de crisis en daardoor van een paradoxale ontwikkeling, gezien de duidelijke opleving en economische activiteit elders. Wat is de verklaring van dezen verschillende gang van zaken t.a.v. de algemeen economische en de financieele ontwikkeling, en hoe kan dit verschil worden opgeheven?

De financieele ontwikkeling van Frankrijk gaat, niettegenstaande de devaluatie, nog mank aan drie kwalen, welke reeds vroeger de economische saneering hebben bemoeilijkt, namelijk het geringe aanbod op de kapitaalmarkt, de moeilijkheden van de schatkist en zekere zorgen betreffende de valuta.

De toestand op de *kapitaalmarkt* heeft nog steeds niet de verbetering ondervonden, welke in de andere landen met gedeprecieerde valuta na het monetaire experiment viel waar te nemen. De oppotting is nog niet in voldoende mate opgehouden en de terugkeer van buitenlandsche kapitalen is kwantitatief ver bij de verwachtingen en mogelijkheden ten achter gebleven. Als men de toeneming van bankcrediteuren, spaarbanktegoeden en een zekere omzetverhooging op de beurs samenneemt en hieruit concludeert t.a.v. de, de kapitaalmarkt nieuw ter beschikking gestelde middelen, dan zullen deze nauwelijks meer dan Frs. 3 à 4 milliard of circa 10 pCt. van de opgepotte gelden blijken te zijn.

Ook de *schatkist* geeft geen definitieve verbetering na de devaluatie te zien. Van de devaluatiewinst van Frs. 17 milliard werd direct Frs. 10 milliard door het Egalisatiefonds geabsorbeerd; de overblijvende Frs. 7 milliard waren nauwelijks voldoende om de renteloze voorschotten van de Bank van Frankrijk te dekken. Intusschen zijn de staatsuitgaven toegenomen, zoowel tengevolge van de toenemende behoeften voor bewapeningsdoeleinden als door de nieuwe sociale wetgeving. De schatkistbehoefte van Frs. 30 milliard, ongeveer het ongedekte bedrag voor het loopende jaar, zijn niet gering en de staatsfinanciën zijn onder deze omstandigheden na de devaluatie niet verbeterd.

Naast deze twee moeilijkheden en gedeeltelijk tengevolge ervan komen dan nog nieuwe valutazorgen. De Fransche mentaliteit is nog niet vertrouwd met het aanwezig zijn van een speelruimte t.a.v. de valuta, en zij onderscheidt zich, wat dit betreft, zeer duidelijk van de Engelsche en Nederlandsche mentaliteit. Zij neemt daarom wederom haar toevlucht tot maatregelen tegen kapitaalvlucht, in plaats van het tijdig waarnemen van goede beleggingskansen, waarbij op de gunstige conjunctuurontwikkeling vertrouwd zou kunnen worden.

Hoe moet deze precaire situatie worden aangepakt?

Noch de disconto-verhooging, noch de nieuw afgesloten leening van £ 40 miljoen zijn de doeltreffende middelen om de financiële spanningen te verminderen. Het zijn noodmaatregelen, doch zij zijn niet van constructieven aard.

De disconto-verhooging was, volgens de officieele verklaringen, noodzakelijk door de hernieuwde speculatie. Hoewel juist, is deze verklaring niet volledig. Als tengevolge van speculatieve behoeften in meerdere mate een beroep op de circulatiebank wordt gedaan, mag men nog niet voorbijzien, dat ook een zeer legale toeneming in de behoefte aan deviezen heeft plaats gevonden, een gevolg van het grootere deficit van den handelsbalans, hetwelk alleen in de maand December al bijna Frs. 1 milliard beliep en in 1936 Frs. 9.9 milliard tegen Frs. 5.4 milliard in 1935 heeft bedragen. Een groot bedrag van de middelen van het Egalisatiefonds is derhalve alleen voor de dekking van een dergelijke, volkomen regelmatige, behoefte aan deviezen gebruikt, en het grootere invoeroverschot is juist in de laatste maanden ontstaan.

Bovendien is ook de spaarder wantrouwend geworden en met zijn geld naar het buitenland gegaan. Het is hier, dat het problematische van de discontoverhooging naar voren komt. Ook al zou deze maatregel iets tegen de speculatie uitrichten, dan is zij nog machteloos tegenover het eenmaal onrustig geworden kapitaalbezit. Integendeel, het versterkt het wantrouwen en zal, de speculatie treffende, de vlucht van spaarkapitalen stimuleren. Zoo is tenminste de gang van zaken in Frankrijk.

Tenslotte zal de discontoverhooging juist tegengesteld werken aan de noodzakelijkerwijs op renteverlaging gerichte credietpolitiek en wordt zij zoo tot een nieuwe storend werkende factor. In het huidige stadium van het Fransche economische experi-

ment kan het aanzetten van de discontoschroef dan ook slechts als een noodmaatregel gezien worden, welke misschien alleen gerechtvaardigd is met het oog op het tijdstip, waarop zij plaats vond, namelijk onmiddellijk vóór het sluiten van de Londensche leening.

De nieuwe *buitenlandsche leening* zelf kan echter ook niet meer dan een voorbijgaande verlichting brengen. Haar bedrag van Frs. 4 milliard is tegenover de schatkistbehoefte van Frs. 30 milliard te klein om meer dan oogenblikkelijke ontspanning te bewerken en de beteekenis te hebben van een moreele bemoeidiging.

Over welke middelen beschikt de Regeering om een duurzame verbetering in den toestand te brengen? Een herziening van de tot dusver toegepaste *financiële techniek* is hier wel het sterkst geboden. De Regeering heeft onmiddellijk na de devaluatie een fout begaan, waarop wij reeds eenige malen in dit weekblad hebben gewezen, namelijk door met een speciale belasting op de devaluatiewinsten de speculatie te bestrijden en met het verordenden van een inleveringsplicht van goud resp. een belasting van het goudbezit van dezelfde hoogte als de devaluatiewinsten, de beoogde terugstrooming van het goud te bemoeilijken. Weliswaar is deze fout inmiddels in principe gecorrigeerd door de uitgifte van een leening ten gunste van de bezitters van goud, met een premie, overeenkomende met het devaluatiepercentage, doch het blijkt meer en meer, dat deze correctie nog niet voldoende was. De vastlegging in schatkistbiljetten met een looptijd van drie jaren, waarna de premie eerst uitbetaald zal worden, of de tegenwaarde van slechts ongeveer 23 pCt. voor den verkoop van de z.g. goudcertificaten, schijnen de bezitters van goud ervan te weerhouden afstand te doen van hun voorraden. Het onmiddellijke voordeel om zich in staatspapieren vast te leggen is niet groot genoeg, de psychologische rem daarentegen des te grooter, vooral zoolang nog vrees voor verdere devaluatie blijft bestaan. De Franschman is nu eenmaal op zijn vrije beschikkingsmacht gesteld, en iedere maatregel, die meer een financiële politie-maatregel is dan wel een van constructieve financieel-politieke aard stuit bij hem op hardnekkigen tegenstand. Een verdere herziening van deze goudwetgeving schijnt derhalve onvermijdelijk.

In financieel-technisch opzicht is dan verder een herziening van de *politiek van het Egalisatiefonds* geboden. Zijn politiek bestond tot nu toe in een nagenoeg onveranderd houden van de notering van den wisselkoers en deze politiek is eigenlijk geen politiek. Het is niet recht duidelijk, waarom de valutawet een marge heeft toegestaan, waarbinnen gemanoeuvreed kan worden, als het Egalisatiefonds zich van iedere elastische tactiek onthoudt.

Men zou dan evengoed een definitieve stabilisatie hebben kunnen doorvoeren, wat bovendien het voordeel zou hebben gehad, dat voor nieuwe valuta-zorgen geen aanleiding zou zijn. De starre tactiek van het Egalisatiefonds heeft tot nu toe slechts het nadeel gehad, dat de deviezenspeculatie werd aangemoedigd, omdat bij een verhooging van de reporttarieven gemakkelijk geleende gelden voor de deviezenspeculatie gevonden werden, nadat er op gerekend kon worden, dat het Egalisatiefonds het valutarisico zou wegnemen.

Tenslotte, als derde middel om een verbetering te bewerkstelligen, moet in meerdere mate in het buitenland geleend worden, opdat de schatkist haar kas-zorgen voor langeren tijd kwijt zal zijn en de kapitaalmarkt gelegenheid krijgt zich te herstellen.

Afgezien van deze technische maatregelen moet de economische opleving doelbewust verder worden bevorderd en richting gegeven. Zij alleen kan tenslotte leiden tot den terugkeer van de rijke kapitaalreserven van het land, tot een verbetering van de belastingontvangsten, het verminderen van de deficitten in

den buitenlandschen handel en de uiteindelijke psychologische rust, welke vereischt is voor het overwinnen van de verschillende crisisresten. Voorwaarde hiervoor is, dat in de prijspolitiek meer klaarheid moet komen, opdat het nog steeds bestaande gevaar van een overdreven prijsontwikkeling en van een teniet doen van de devaluatievoordeelen wordt afgewend. In hoeverre het vermijdelijk of onvermijdelijk zal zijn de devaluatie-speelruimte te benutten, hangt af van de mate, waarin de Regeering op dit gebied stelselmatig te werk zal gaan.

AANTEKENINGEN.

De Indische financiën in de crisis.

Aan de Memorie van Antwoord op de begrooting van Ned.-Indië over 1937 ontleenen wij de volgende passages.

„Nu de voorloopige uitkomsten van het dienstjaar 1936 beschikbaar zijn en — als de verschijnselen niet bedriegen — met dat jaar een weergaloos zware periode in de geschiedenis der Indische financiën als afgesloten mag worden beschouwd, loont het de moeite een korten terugblik te werpen op de achterliggende zeven crisisjaren.

Jaar	Saldo	
	gewone dienst	geheele dienst
	in miljoenen	
1930	— 85	— 138
1931	— 101,9	— 115
1932	— 141,4	— 130
1933	— 121,4	— 93,4
1934	— 82,6	— 54,1
1935	— 33,9	— 15
1936	— 33,2	+ 5,6
Totaal	— 599,4	— 539,9

	Stand Indische schuld (in duizendtallen)		
	Vast	Vlottend	Totaal
1 Januari 1930	987.475	42.927	1.030.402
1 „ 1934	1.248.245	262.873	1.511.118
1 „ 1937	± 1.342.500	82.300	1.424.800
Stijging in 7 jaar (afgerond)	355.000	39.000	394.000

Bij deze cijfers zij aangeteekend, dat het gunstiger verloop van den buitengewonen dienst in vergelijking met den gewonen dienst nagenoeg geheel verdwijnt, indien de invloed van de reserveering van het excedent-bevolkingsrubberuitvoerrecht (in drie jaar pl.m. f 56 miljoen) uitgeschakeld wordt. Aangezien dit bedrag voorts den stand der vlottende schuld gunstig beïnvloed heeft, zooals in het Voorloopig Verslag terecht in herinnering werd gebracht, vertoont ook het verloop der schuld een geflatteerd beeld, waartoe mede heeft bijgedragen de afbetaling met omstreeks f 51 miljoen overtollige teekmunt. Ten overvloede zij hierbij opgemerkt, dat door het feit, dat het excedent van het evenbedoeld rubberuitvoerrecht in 's Lands kas verbleven is en daarmee tot vermindering van de vlottende schuld heeft bijgedragen, in geen deel gepraejudicieerd wordt ten aanzien van de uiteindelijke bestemming van deze gelden.

Bij zijn optreden als Minister van Koloniën in Mei 1933 zag de ondergeteekende zich geplaatst voor een uitermate zorgwekkenden staat van 's Lands financiën. Het toen juist verstreken dienstjaar 1932 had een catastrophale daling van de inkomsten sedert 1929 te zien gegeven van f 523 tot f 299 miljoen¹⁾, derhalve met f 224 miljoen (43 pCt.), welke slechts voor 67 miljoen opgevangen was door een daling der uitgaven (van 515 tot 448 miljoen¹⁾). De vastgestelde begrooting voor 1933 sloot met een tekort op den gewonen dienst van f 100 miljoen, terwijl de begrooting voor 1934, die op het punt stond bij den Volksraad te worden ingediend, met de volgende

¹⁾ Invloed Bedrijvenwet uitgeschakeld.

cijfers al een even bedroevend beeld te aanschouwen gaf:

Ontwerp-begrooting 1934:	
Zuivere gewone uitgaven	390,5
Gewone ontvangsten	267,1
Tekort gewone dienst	123,4

Bij de aanbieding van deze begrooting, enkele maanden later, aan de Staten-Generaal, kon de ondergeteekende reeds aanmerkelijk gunstiger cijfers in het vooruitzicht stellen, nl.:

Zuivere gewone uitgaven	377
Gewone ontvangsten	289
Tekort gewone dienst	88

terwijl tenslotte de rekeningen van de dienstjaren 1933 en 1934 de volgende uitkomst bleken op te leveren:

	1933	1934 ¹⁾
Zuivere gewone uitgaven	378,1	338,8
Gewone ontvangsten	256,7	256,2
Tekort gewone dienst	121,4	82,6

Voor de beide volgende jaren waren deze cijfers: ¹⁾

	1935	1936
Zuivere gewone uitgaven	290,7	301,4
Gewone ontvangsten	256,8	268,2
Tekort gewone dienst	33,9	33,2

Dat tenslotte de begrooting voor 1937, opgemaakt naar de verwachtingen vóór de verandering in de monetaire en economische omstandigheden, een tekort op den gewonen dienst te zien kon geven, dat met f 25,7 miljoen²⁾ nog f 7,5 miljoen lager is dan dat van 1936 en het bedrag voor schuldaflossing ongeveer dekt, mag bij het opmaken van de balans der zeven crisisjaren zeker tot groote voldoening stemmen.

Dit te erkennen, wil nochtans niet zeggen, dat bij de perspectieven, welke de opleving van cultures, handel en scheepvaart voor 's Lands inkomsten openen, de budgetaire moeilijkheden definitief overwonnen mogen worden geacht. Het mag overbodig heeten, hier nogmaals een opsomming te geven van de vele zwakke plekken in de begrooting, nu alle leden, die in het Voorloopig Verslag over den financieelen toestand aan het woord waren, ondanks onderling verschil in gezichtspunt, blijk gaven de aanwezige ongunstige factoren zeer wel te hebben onderkend.

De ondergeteekende betwijfelt echter of de leden, die den financieelen toestand van Nederlandsch-Indië „aanmerkelijk verbeterd” achtten en op een verdere verbetering meenden te mogen rekenen, bedoelde factoren wel op hun juiste waarde hebben geschat. In de beschouwingen dezer leden schemert een zeker optimisme door, dat hij niet kan deelen. Eveneens moet hij met deze leden verschillen in hun waardeering van de bezuinigingen op de door hen met name genoemde onderdeelen van de Overheidszorg.

Juister schijnt hem de financieele positie van het land geschetst door de leden, elders in het Voorloopig Verslag aan het woord, die haar „minder zorgvol dan zij was” noemden, doch voorzichtigheid in hooge mate geboden bleven achten. Deze voorzichtigheid zal zich in de eerste plaats hierin moeten uiten, dat de ongunstige invloed van de depreciatie op de uitgaven, mede door de psychologische werking van de te verwachten stijging der middelen, zooveel mogelijk geweerd worde. Dat het besluit der Indische Regeering om af te zien van de voorgenomen salarisverlaging met dit standpunt schijnbaar in tegenspraak is, valt niet te ontkennen. Deze maatregel bleek echter volstrekt geboden, omdat de jongste onderzoeken naar de in de laatste jaren doorgevoerde maatregelen op salaris- en personeelsgebied, alsook

¹⁾ Bevolkingsrubberuitvoerrecht uitgeschakeld.

²⁾ Na verdiscontingering van den invloed der suppletioire begrootingen.

de verzamelde gegevens omtrent de stijging van de kosten van levensonderhoud, hadden uitgewezen, dat een voortgezette korting op de salarissen en overgangsbezoldigingen niet meer kon worden verdedigd en een zeer ongewenschte psychologische uitwerking zou hebben."

De kleinindustrie in Japan.

De wijze, waarop Japan weet te concurreeren tegen de voortbrengselen der Europeesche industrie, heeft veelal de meening doen post vatten, dat Japan het voorbeeld is van een modern, kapitalistisch georganiseerd land met verbeterde Westersche methoden, zoo lezen wij in de „Far Eastern Survey" van 6 Januari jl., waaraan wij het volgende ontleenen.

In werkelijkheid is Japan nog overwegend agrarisch en haar industrie is een mengeling van ultramoderne en middeleeuwsche toestanden. Naast concerns en banken, die wat grootte en inrichting betreft kunnen wedijveren met de grootste ter wereld, vindt men huisindustriele werkplaatsen en kleine bedrijfjes, die den voor- of vroeg-kapitalistischen tijd vertegenwoordigen. En juist deze kleine bedrijven hebben door hun aantal het grootste aandeel in de industrie. Uit de statistieken blijkt, dat 70 pCt. van alle in de industrie werkzame personen in bedrijven met minder dan 50 personen werken; voor Amerika is dit cijfer 19 pCt.

De industriele revolutie vond in Japan veel later en onder geheel andere omstandigheden plaats als bijv. in Engeland. Zoo is er ook geen sprake van opslukking van het kleinbedrijf door het grootbedrijf, integendeel, zoowel absoluut als relatief neemt het kleinbedrijf toe. Dit heeft verschillende oorzaken.

Door de late ontwikkeling van haar industrie kon Japan profiteren van de nieuwste uitvindingen. Bij den overgang van handwerk tot gemechaniseerd bedrijf behoeft de Japanner geen stoommachine aan te schaffen, zooals eertijds in Europa het geval was,

doch kan hij volstaan met aankoop van een electromotor. Hiervoor is niet veel kapitaal noodig en door er bijv. een weefgetouw mee aan te drijven kan hij een product leveren, dat, wat kwaliteit betreft, niet behoeft onder te doen voor dat van een weverij met 1000 of meer weefgetouwen. De technische superioriteit van het grootbedrijf is hierdoor sterk verzwakt. Dit geldt althans voor die bedrijven, welke geen groote vaste installaties noodig hebben.

Voorts heeft Japan door haar overbevolking een te veel aan werkkrachten en een tekort aan kapitaal. Hierdoor zijn vooral de arbeids-intensieve bedrijfstakken tot ontwikkeling gekomen, welke dikwijls nog beter in een klein- dan in een grootbedrijf kunnen worden uitgeoefend. Het zijn vooral de eindbewerkingen van een product, die het minst in de totale kosten bijdragen. De scheiding tusschen groot- en kleinbedrijf loopt dan ook vrijwel parallel met half- en eindfabrikaten.

Tenslotte is de afzetmarkt zeer beperkt. De bevolking is weinig koopkrachtig, bovendien houdt zij van variatie, zoodat de mode dikwijls verandert en het voor een grootbedrijf vrijwel ondoenlijk is deze snelle veranderingen te volgen.

Het kleinbedrijf is een reservoir voor het teveel aan arbeidskrachten. Het „Verlag"-systeem is er overheerschend. Men werkt in opdracht van een tusschenhandelaar of grootbedrijf, welke de aanschaffing van machines en grondstoffen financieren en de producten afnemen. Hierdoor is de producent afhankelijk van zijn credietgevers en moet zich met een winst tevreden stellen, die meestal niet meer is dan een magere beloning voor den arbeid van hem en zijn huisgenooten. Degenen, die zelf hun bedrijfje kunnen financieren, werken voor eigen rekening, maar loopen dan ook marktrisico.

De werkplaats is meestal in de woonruimte ondergebracht. Er heerschen patriarchale verhoudingen als die van meester en gezel. De tegenstelling werkgever werknemer is dan ook niet ontaard in een klasse-

MAANDCIJFERS.

Indexcijfers van Nederlandsche aandelen.

Indexcijfers van 12 aandeelengroepen der Amsterdamsche effectenbeurs.

Basis 2 Januari 1929 = 100.

De Bank voor Handel en Scheepvaart te Rotterdam zendt ons onderstaand overzicht:

	Banken	Kunstzijde	Industrie	Electriciteit	Handels-ondern.	Mijnbouw	Olie	Rubber	Scheepvaart	Suiker	Tabak	Thee	Totale beurswaarde
Gem. '29	101.9	73.1	119.-	114.4	95.6	88.6	99.1	100.2	95.-	99.9	87.3	92.7	103.2
„ '30	94.2	34.1	90.1	100.4	71.6	63.9	93.1	52.1	71.-	76.2	65.5	74.5	84.3
„ '31	73.6	22.7	60.7	83.-	52.2	45.9	52.3	48.2	47.1	46.3	45.5	46.3	55.1
„ '32	48.3	13.6	45.6	70.7	38.4	33.4	34.1	17.6	29.3	27.-	25.8	30.8	37.-
„ '33	51.5	10.7	48.7	80.7	41.-	40.-	41.-	26.7	28.2	27.4	25.4	39.5	40.5
„ '34	47.1	16.7	48.1	77.-	37.7	47.3	39.-	40.6	22.2	23.2	26.2	50.2	39.4
„ '35	50.-	14.1	52.1	69.9	39.7	49.4	43.8	43.2	23.7	24.4	29.3	47.1	42.-
„ '36	56.8	13.9	57.6	78.2	50.2	58.2	73.1	58.7	34.8	37.1	44.8	51.5	55.2
Jan. '36	52.2	12.8	53.4	71.9	44.6	54.1	56.6	46.9	31.9	32.2	39.2	48.8	47.8
Febr. „	52.8	12.9	54.4	76.2	45.8	54.2	60.5	50.5	31.1	32.3	39.4	50.1	49.3
Mrt. „	52.6	11.9	52.5	74.3	44.2	53.6	59.1	48.7	28.9	31.1	38.1	49.-	48.-
Apr. „	51.8	11.8	52.-	74.3	43.7	53.2	61.1	47.-	27.4	30.4	38.4	47.8	48.1
Mei „	52.-	11.8	52.6	73.6	44.-	51.1	63.8	44.4	26.6	29.1	38.6	46.4	48.6
Juni „	53.1	11.8	53.5	74.1	46.-	52.7	68.3	45.9	29.1	32.7	41.6	45.5	50.8
Juli „	54.-	11.9	53.7	77.9	47.2	52.4	66.3	50.1	29.8	33.7	45.8	47.3	51.1
Aug. „	54.7	12.6	53.6	77.9	48.-	53.2	69.7	50.6	31.1	34.5	44.7	47.2	52.1
Sept. ¹⁾ „	54.5	13.2	53.7	74.4	48.4	54.-	73.8	50.5	32.7	34.5	44.6	46.8	53.2
Oct. „	65.6	16.8	66.9	82.4	59.5	67.7	97.3	76.6	43.4	47.4	53.3	59.-	67.9
Nov. „	69.1	19.6	72.5	89.6	63.8	75.-	98.3	90.7	49.9	51.9	56.1	64.4	71.9
Dec. „	68.-	19.7	72.1	91.8	65.3	75.5	100.3	98.5	53.9	53.3	55.5	65.7	72.8
Jan. '37	72.2	20.5	77.5	95.-	71.4	77.2	102.2	103.9	61.5	60.9	60.2	70.5	77.2

Indexcijfer der totale beurswaarde 4 Januari 1937 f 4.278.942 = 100.

4 Januari	100.-	20 Januari	99.7
6 „	100.2	„	101.1
13 „	100.6		

Nadruk verboden.

¹⁾ Bij de samenstelling van de cijfers van Sept. 1936 zijn de noteringen van den laatsten Woensdag buiten beschouwing gelaten, waardoor het loslaten van den gouden standaard geen invloed op deze cijfers heeft uitgeoefend.

bewustzijn met een scherpe scheiding tusschen kapitalist en proletariër. Vandaar een weinig ontwikkelde werkgevers- en werknemersorganisatie.

Een zeer belangrijke maar ongezonde factor, die het kleinbedrijf in staat stelt zich te handhaven, is de lage loonstandaard, de lange werkdagen en de veel gebruikte vrouwen- en kinderarbeid. In tijd van depressie kan het kleinbedrijf slechts op één factor bezuinigen, nl. de loonen, en blijkens de gegevens gebeurt dat dan ook. Teekenend voor het lage levensniveau is het feit, dat in jaren van vooruitgang de meerdere winst wordt besteed voor consumptie-artikelen, en in enkele gevallen voor de aflossing van schuld aan den tusschenhandelaar.

Er is een tendens tot uitschakeling van den tusschenhandelaar, men werkt steeds meer direct voor het grootbedrijf.

Het kleinbedrijf specialiseert zich op een klein onderdeel van het geheel. Het grootbedrijf koopt de diverse onderdelen op en verkoopt het eindproduct.

Het kleinbedrijf is dus ontstaan als gevolg van de bijzondere sociale en economische toestanden en zoolang deze niet veranderen mag ook zijn voortbestaan verwacht worden.

Resumeerend zien wij dus, dat het kleinbedrijf de ruggegraat is van de Japansche industrie en dat er een taakverdeling is tusschen groot- en kleinbedrijf in zooverre, dat het grootbedrijf de zware, kapitaal-intensieve industrieën, het kleinbedrijf de lichtere, arbeidsintensieve industrieën beheerscht, zoodat wij hier wellicht mogen spreken van een nieuwen vorm van het kapitalisme.

De resultaten van de Olympische Spelen 1936 voor het vreemdelingenverkeer in Duitsland.

De Olympische Spelen te Garmich-Partenkirchen (6—16 Febr. 1936), te Berlijn (1—16 Augustus 1936) en te Kiel (4—10 Augustus 1936) hebben het vreemdelingenverkeer in het Deutsche Rijk in hooge mate bevorderd. Het is weliswaar niet mogelijk het aantal gasten, hetwelk een gevolg was van de spelen, precies vast te stellen, maar een vergelijking van de toeristenaantallen van even vóór en gedurende den tijd der spelen met de overeenkomstige gegevens van het voorgaande jaar geeft toch wel eenig inzicht omtrent de stimuleerende werking, die er van is uitgegaan, zoo lezen wij in het Januari-nummer van „Wirtschaft und Statistik”, waaraan wij het volgende ontleenen.

De definitieve cijfers voor de drie Olympische centra, de jeugdherbergen en dergelijke instellingen inbegrepen, geven ca. 470.000 gasten met 1.68 miljoen overnachtingen tegenover ca. 260.000 gasten met 649.000 overnachtingen in den overeenkomstigen tijd van 1935. Het aantal gasten is dus met 210.000 of 81 pCt. en het aantal overnachtingen met 1.03 miljoen of 159 pCt. toegenomen. Voor het vreemdelingenverkeer uit het buitenland zijn de getallen resp. 130.654 en 705.472 (1936) tegen 46.590 en 143.245 in 1935, zoodat het aantal buitenlanders met 84.000 of 180 pCt. en hun overnachtingen met 562.000 of 393 pCt. blijken te zijn toegenomen.

De buitenlanders kunnen, naar het land waar zij wonen, als volgt worden verdeeld:

BUITENLANDERS

Landen	Aantal	%	Overnachtingen	%
Vereenigde Staten....	15.134	11.6	80.951	11.5
Tsjecho-Slowakije.....	17.477	13.4	67.192	9.5
Zweden.....	10.792	8.3	57.671	8.2
Groot-Brittannië en Ierland.....	9.432	7.2	45.695	6.5
Oostenrijk.....	6.728	5.1	35.387	5.0
Denemarken.....	10.908	8.4	28.742	4.1
Hongarije.....	5.035	3.9	26.339	3.7
Italië.....	5.140	3.9	25.798	3.6
Frankrijk.....	5.401	4.1	25.769	3.6
Zwitserland.....	4.548	3.5	24.317	3.4
Nederland.....	4.500	3.4	23.230	3.3
Bulgarije, Griekenland en Albanië.....	2.269	1.7	19.778	2.8
Polen.....	3.609	2.8	17.990	2.6
Roemenië.....	2.768	2.1	17.591	2.5
Estland, Letland, Lithauen en het Memelgebied.....	2.712	2.1	16.633	2.4
Finland.....	2.087	1.6	14.727	2.1
Noorwegen.....	2.786	2.1	13.140	1.9
Joego-Slavië.....	2.278	1.7	13.011	1.8
België en Luxemburg..	1.784	1.4	9.793	1.4
Spanje en Portugal..	1.260	1.0	8.833	1.3
Overige landen.....	14.006	10.7	132.885	18.8
Totaal....	130.654	100.0	705.472	100.0

Talrijke andere toeristenplaatsen hebben er van geprofiteerd. Zoo blijken de cijfers van een 10-tal van deze plaatsen (Februari en Augustus: München, Oberstdorf, Reichenhall, Berchtesgaden; Juli en Augustus: Hamburg, Bremen, Dresden, Baden-Baden, Heidelberg, Bayreuth) vergeleken bij 1935 een toename van het aantal gasten van 212.029 of 34 pCt. en van het aantal overnachtingen van 745.173 of 44 pCt. te zien te geven.

De buitenlanders waren hiervan resp. 86.371 (65 pCt.) en 237.566 (70 pCt.).¹⁾

¹⁾ De percentages geven de toename aan vergeleken bij het overeenkomstige cijfer van 1935.

BOEKAANKONDIGINGEN.

International Trade in Certain Raw Materials and Foodstuffs, by Countries of Origin and Consumption 1935 door de Economische Voorlichtingsdienst van de Volkenbond. (Genève, 1936; 145 blz. Prijs 4 Shillings).

De onvergelijkbaarheid, in verschillende opzichten, van de statistieken van in- en uitvoer van verschillende landen, heeft reeds heel wat hoofdbrekens gekost aan hen, die bijv. willen vergelijken de uitvoer volgens de statistieken der landen die een bepaald artikel exporteren met de invoer volgens de statistieken der landen van bestemming. De Commissie van Statistische Deskundigen, door de Vol-

AANVOER VAN GRANEN. (In tons van 1000 kg.)

Artikelen	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	24-30 Jan. 1937	Sedert 1 Jan. 1937	Overeenk. tijdvak 1936	24-30 Jan. 1937	Sedert 1 Jan. 1937	Overeenk. tijdvak 1936	1937	1936
Tarwe.....	16.547	87.052	104.031	1.000	1.292	1.165	88.344	105.196
Rogge.....	7.114	36.278	23.407	600	647	—	36.925	23.407
Boekweit.....	100	1.153	2.594	—	—	—	1.153	2.594
Maïs.....	43.768	112.053	77.903	4.881	18.569	13.257	130.622	91.160
Gerst.....	6.216	41.948	36.790	600	3.434	1.258	45.382	38.048
Haver.....	564	15.125	7.061	—	2.090	—	17.215	7.061
Lijnzaad.....	5.073	16.924	16.689	5.430	15.894	15.880	32.818	32.569
Lijnkoek.....	950	4.050	6.430	—	—	—	4.050	6.430
Tarwemeel.....	700	3.555	1.825	200	625	444	4.180	2.269
Anderen meelsoorten....	1.192	4.845	3.094	—	—	494	4.845	3.588

kenbond in het leven geroepen, heeft zich met dit vraagstuk ook reeds lange tijd bezig gehouden. Zij heeft tenslotte de uitspraak gedaan (December 1933), dat het vraagstuk in principe onoplosbaar is, o.m. omdat een import een voltrokken feit is, terwijl bij de export vaak nog onzekerheid bestaat t.a.v. de plannen, die de exporteur met de goederen in kwestie heeft. Daarom is de beste methode de vergelijkbaarmaking van de invoerstatistieken. De commissie heeft geadviseerd, dat in die richting zal worden gewerkt en dat in de tussentijd het secretariaat cijfers verzamelt en publiceert, die een zo goed beeld geven als mogelijk is met behulp van de bestaande statistieken.

De eerste publicatie van deze aard is het hier aangekondigde deel. Het geeft over het jaar 1935 voor 35 grondstoffen en voedingsmiddelen de uitvoer der productielanden en onmiddellijk daaronder de invoer in 42 landen (in enkele gevallen in minder landen), die tezamen het overgrote deel van de wereldimport tot zich nemen. De beschouwde goederen zijn resp. boter, eieren, tarwe, tarwemeel, rijst (gepeld en ongepeld afzonderlijk), maïs, geraffineerde suiker, ruwe suiker, ongebrande koffie, thee, cacao-bonen, onbewerkte tabak, grondnoten (gepeld en ongepeld), copra, cocosolie (ruwe en gezuiverde), fosphaten, nitraten, rubber, hout (grenen of vuren, bezaagd of behakt), hout (geschaafd, enz.), mechanische en chemische houtcellulose, ruwe huiden, wol (vet of ruggewassen), wol (gewassen, gebleekt of geverfd), ruwe katoen, ruwe zijde, benzine, ruw ijzer, onbewerkt ijzer en staal, koper (ruw en gezuiverd).

Men ziet inderdaad soms zeer belangrijke verschillen tussen de totalen van de import en de uitvoer, doch in vele gevallen zijn ze niet zo groot. Het voordeel van deze statistiek is dus, dat ze met de beschikbare middelen een zo goed mogelijk overzicht geeft van de werkelijke afzetgebieden voor de betrokken goederen. De publicatie verdient ongetwijfeld ook in zakenkringen belangstelling.

J. T.

ONTVANGEN BOEKEN.

Verder aanpassen, ook na depreciatie van den Gulden door M. Rooy, oud-administrateur ter secretarie te Rotterdam (1936).

De kern van de tegenwoordige economische moeilijkheden voor Nederland ligt, volgens schrijver, in de loonverhoudingen en in een te hoog levensniveau van verschillende categorieën der bevolking. Ook door de depreciatie van den Gulden zullen dit te hoog opgevoerde levensniveau en die onredelijke en onsociale verhoudingen hun economisch verkeerde gevolgen niet verliezen. In het loonpeil van de nog werkenden in een aantal bedrijven (met name de beschutte bedrijven) ziet schrijver een zeer voorname oorzaak van de toeneming van de werkloosheid. Hij baseert zijn beschouwingen op veel cijfermateriaal, zoowel ten aanzien van loonen als aantallen type-werklieden, enz. Vooral een groote tabel, waarin voor 493 bedrijfs-groepen, waarbij ook de beschutte bedrijven, een vergelijking wordt gemaakt tusschen het aantal arbeiders, het verzekerd loonbedrag en het gemiddeld jaarloon in de jaren 1915 en 1934 trekt de aandacht. Voor 1934 is het nominale loon bovendien gedeeld door de factor 1.373: waardoor schrijver de vooroorlogsche koopkracht van het gemiddelde jaarloon in 1934 verkreeg en een vergelijking kon maken met 1915.

Grondslagen van kostprijberekening en fabrieksboekhouding door P. J. Potgieser, met een voorwoord van R. A. Dijker. Tweede druk. (Purmerend 1936; J. Muusses. Prijs ingen. f 4.50; geb. f 5.25).

Bij de opleiding van zijn kandidaten voor de acte M. O. Boekhouden is schrijver steeds weer de behoefte gebleken aan een objectief, algemeen leerboek, dat zoowel als grondslag voor de studie van het centrale kostprijprobleem zelf, als ook van de in de bedrijfseconomie zich om dit probleem groepeerende vraagstukken, zou kunnen dienen. Hieraan is schrijver tegemoet gekomen. Het karakter der behandeling is speciaal gericht op de eischen voor het examen M. O. Boekhouden gesteld. De tweede druk is, behoudens een tweetal aanvullingen, gelijk aan den eersten.

Ist das Sparen Krisenursache? door Dr. Herbert J. G. Bab. (Weenen 1936; Verlag Oskar Andreas Weidlingau. Prijs S. 3.50; Mark 2.10).

Schrijver behandelt het thema „sparen en investeren”. Na een overzicht van de in de Vereenigde Staten zeer veel ahang hebbende theorieën van Foster en Catchings, die wijzen op een verstoring in het evenwicht tusschen productie en consumptie, veroorzaakt door het sparen, worden deze theorieën becritiseerd. Ook de elders gegeven critieken op F. en C. worden besproken.

STATISTIEKEN.

Laatstbekende noteringen te Amsterdam en Rotterdam. op 1 Februari 1937 voor telegrafische uitbetaling op:

	Gulden per	Pari	Koers	Bank-disconto
<i>Europa.</i>				
Londen *)	£	—	8.94	2
Berlijn *)	100 Mark	59.26 ⁸	73.47	4
Parijs *)	100 Franc	—	8.51 $\frac{1}{2}$	4
Brussel *)	100 Belga	24.90 ⁶	30.80	2
Luxemburg	100 Franc	6.22 ⁶	7.70	
Zürich *)	100 „	—	41.80	1 $\frac{1}{2}$
Praag	100 Kronen	—	6.37 $\frac{1}{2}$	3
Weenen *)	100 Schilling	35.01	34.20	3 $\frac{1}{2}$
Boedapest	100 Pengö	43.51	36.20	4
Boekarest	100 Lei	1.48 ⁸	1.33	4 $\frac{1}{2}$
Sofia	100 Leva	1.79 ⁷	2.25	6
Belgrado	100 Dinar	—	4.20	5
Istanbul	Turksch £	—	1.45 $\frac{1}{2}$	
Athene	100 Drachme	—	1.62 $\frac{1}{2}$	7
Milaan	100 Lira	—	9.62 $\frac{1}{2}$	4 $\frac{1}{2}$
Madrid ⁵⁾	100 Peseta	48.—	—	5
Lissabon	Escudo	—	0.08 $\frac{1}{2}$	4 $\frac{1}{2}$
Kopenhagen *)	100 Kronen	—	39.92 $\frac{1}{2}$	4
Oslo *)	100 „	—	44.92 $\frac{1}{2}$	4
Stockholm *)	100 „	—	46.12 $\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$
Reickjavick	100 IJsl. Kr.	—	40.37 $\frac{1}{2}$	
Warschau	100 Zloty	27.90 ⁹	34.57 $\frac{1}{2}$	5
Kovno (Litauen) ..	100 Lita	24.88	31.—	6
Riga (Letland)	100 Lat	48.—	35.75	5-5 $\frac{1}{2}$
Tallinn (Estland) ..	100 Estl. Kr.	—	50.—	4 $\frac{1}{2}$
Helsingfors	100 Finnmrk.	—	3.95 $\frac{1}{2}$	4
Moskou	Tjerwonets (100 Roebel)	—	34.05	
Danzig	100 Gulden	27.90 ⁹	34.57 $\frac{1}{2}$	5
<i>Amerika.</i>				
New-York *)	\$	1.46 ⁹	1.82 $\frac{5}{8}$	1 $\frac{1}{2}$
Montreal	Canad. \$	—	1.82 $\frac{5}{16}$	2 $\frac{1}{2}$
Mexico	Mex. Dollar	—	0.50	
Buenos Aires	Peso (papier)	—	0.55 $\frac{1}{8}$	
La Paz (Bolivia) ³⁾	Boliviano	—	0.18 ⁵⁾	
Rio de Janeiro	Milreis (pap.)	—	0.11 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$
Valparaiso	Peso (papier)	0.15	0.07 ⁵⁾	4-6 $\frac{1}{2}$
Bogota (Columbia) ³⁾	Peso	—	1.05	
Quito (Ecuador) ..	Sucre	—	0.17 $\frac{1}{2}$	
Lima (Peru)	Sol	—	0.47	
Montevideo (Urug.)	Peso	—	1.—	
Caracas (Venezuela)	Bolivar	—	0.46 $\frac{1}{2}$	
Paramaribo	Gulden	—	1.00	
San José (C. Rica)	Colon	—	—	
Guatemala	Quetzal	—	1.80	
Willemstad (Curag.)	Gulden	—	1.01 $\frac{1}{2}$	
Managua (Nicar.) ³⁾	Cordoba	—	—	
San Salvador ³⁾	Colon	—	0.72 $\frac{1}{2}$	
<i>Azië.</i>				
Calcutta	Rupee	—	0.67 $\frac{5}{8}$	3
Batavia	Gulden I.G.	—	1.00 $\frac{1}{2}$	4
Kobe	Yen	—	0.52 $\frac{1}{2}$	3.285
Hongkong	Dollar	—	0.55 $\frac{1}{4}$	
Shanghai	Dollar	—	0.54 $\frac{5}{8}$	
Singapore	Straits Doll.	1.41	1.05	
Manilla	Phil. Peso	—	0.91 $\frac{1}{2}$	
Teheran ⁴⁾ (Perzië) ..	Pahlavi	—	11.15	
Bangkok	Baht	—	0.82 $\frac{1}{2}$	
<i>Afrika.</i>				
Kaapstad	£	—	8.93 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$
Alexandrië	Egypt. £	—	9.17	
<i>Australië.</i>				
Melbourne, Sidney en Brisbane	£	—	7.15 $\frac{1}{2}$	
Nieuw Zeeland	£	—	7.21	2 $\frac{1}{2}$

1) Off. 0.36 vrije markt 0.09. 4) Munteenheid = Rial (= een Kran.) 5) Nom. 3) Goudpeso. 2) Milreis Goud. *) Not. te A'dam. Ov. not. part. opg.

VAN GROOTHANDELSPRIJZEN 2)

Table header for ZUIVEL EN EIEREN and METALEN sections. ZUIVEL EN EIEREN includes BOTER p. kg, KAAS Edammer, and EIEREN Gem. not. METALEN includes KOPER, LOOD, TIN, IJZER, GIETERIJ-IJZER, ZINK, GOUD, and ZILVER.

Main data table for Dairy and Metals. Columns represent various products and their prices in different units and currencies, spanning from 1925 to 1936.

4 Jan. 37 0,659) 28,1 0,85 17,25¹² 30,8 3,75 40,8 443,75 59,1 243,25 55,2 2071,00 65,4 36,25 81,9 32,50 80,2 180,50 41,2 63,50 122,7 79,50 49,1

Table header for BOUWMATERIALEN and KOLONIALE PRODUCTEN sections. BOUWMATERIALEN includes VURENHOUT and STEENEN. KOLONIALE PRODUCTEN includes CACAO, COPRA, KOFFIE, RUBBER, SUIKER, and THEE. INDEXCIJFER is also present.

Main data table for Building Materials and Colonial Products. Columns represent various materials like wood, stone, cacao, coffee, rubber, sugar, and tea, with prices from 1925 to 1936.

De tegenwaarde in guldens, van de £ en \$ noteringen, berekend tegen den wisselkoers van den dag. (Zie E.-S. B. van 7 Oct. 1936, blz. 733).

